

Προς

κ. Λάζαρο Τσαβδαρίδη

Πρόεδρο της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης

ΘΕΜΑ: Παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη επί του σχεδίου νόμου «Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης – Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας»

Αξιότιμε κύριε Πρόεδρε,

Στο πλαίσιο τόσο της γενικής αρμοδιότητας της Αρχής, ως φορέας προάσπισης των ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων (άρθρα 103 §9, 101Α του Συντάγματος και ν. 3094/2003) όσο και των ειδικών αρμοδιοτήτων του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων, της προάσπισης και προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού και της ίσης μεταχείρισης και καταπολέμησης των διακρίσεων, έχω την τιμή να θέσω υπ' όψιν σας, και δι' υμών υπ' όψιν των μελών της υμέτερης Επιτροπής, σύντομα σχόλια επί του εν θέματι σχεδίου νόμου.

I. Γενικές Παρατηρήσεις υπό το πρίσμα του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων

Υπό το πρίσμα καταρχάς του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων, επισημαίνεται ότι η Αρχή είναι αρμόδια για την περιφρούρηση της ουσιαστικής και αποτελεσματικής προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των κρατουμένων υπό όρους μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής αντεγκληματικής πολιτικής, η οποία έχει ως βασικούς άξονες την προστασία των δικαιωμάτων, την ασφάλεια κρατουμένων και προσωπικού, τη μείωση του εγκλεισμού, την ενίσχυση των εναλλακτικών της κράτησης μέτρων και την επένδυση σε μέτρα ομαλής επανένταξης.

Η αποστολή της Ανεξάρτητης Αρχής ενισχύθηκε με τη νέα διάταξη 6^α του σωφρονιστικού κώδικα για την προστασία των κρατουμένων από τις γενικές συνθήκες κράτησης αφού τα σχετικά βουλευμάτα των δικαστικών συμβουλίων που εξετάζουν το νέο ένδικο βοήθημα των κρατουμένων κοινοποιούνται στον Συνήγορο του Πολίτη με ευθύνη του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη.

Η διάταξη αυτή θεσπίστηκε το 2022 ως ένα θεσμικό αντίβαρο στις διαπιστωθείσες και από την Ανεξάρτητη Αρχή συνθήκες υπερπλήρωσης των περισσότερων φυλακών της χώρας και ελλειμματικής υγειονομικής περίθαλψης, σε συνδυασμό με την απουσία προγραμμάτων εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και ψυχοκοινωνικής στήριξης με σταθερό και συστηματικό τρόπο σε όλες τις φυλακές της χώρας.

Την ίδια χρονιά είχε δημοσιευθεί η πολυσέλιδη και αναλυτική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ελλάδα (CPT). Η έκθεση καταγράφει μια σταθερή επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης και της μεταχείρισης των κρατουμένων κατά την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα, κατάσταση που δεν διαφοροποιείται από την αμέσως προηγούμενη δεκαετία αλλά και από τις διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Πολίτη. Η CPT τονίζει επί λέξει ότι η κατάσταση στις ελληνικές φυλακές *«δεν είναι απλώς ένα πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί από την Κυβέρνηση στο σύνολό της, μαζί με το Ελληνικό Κοινοβούλιο και το δικαστικό σώμα. Η μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος είναι μακροπρόθεσμο σχέδιο που πρέπει να συμβαδίζει με την επείγουσα βελτίωση της καθημερινής ζωής των κρατουμένων»*.

Είναι αναμφίβολο ότι στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου και κυρίως σε σειρά διατάξεων που αφορούν τον ποινικό κώδικα παρατηρείται μια εκτεταμένη και οριζόντια προσαύξηση του ανώτατου ορίου της πρόσκαιρης κάθειρξης και αντίστοιχη αναπροσαρμογή των λοιπών στερητικών της ελευθερίας ποινών, καθώς και αυστηροποίηση του πλαισίου έκτισης και αναστολής εκτέλεσης της ποινής, γεγονός που αναμφίβολα θα αυξήσει τον πληθυσμό των ελληνικών φυλακών, όπως άλλωστε επισημαίνεται και από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους στην αντίστοιχη έκθεση που συνοδεύει το σχέδιο νόμου.

Είναι σαφές όμως ότι το προτεινόμενο σύστημα των ποινών είναι ένα κρίσιμο ζήτημα και θα έχει άμεσες επιπτώσεις στην διαβίωση των κρατουμένων.

Την ίδια στιγμή, με το σχέδιο νόμου επανέρχεται με το άρθρο 12 η χρηματική ποινή, ένα μέτρο που πέραν του γεγονότος ότι έχει χαρακτηριστεί εισπρακτικού χαρακτήρα και κοινωνικά άδικο, φαίνεται να μπορεί εν τοις πράγμασι να δυναμιτίσει την ορθή λειτουργία άλλων εναλλακτικών της κράτησης μέτρων όπως η κοινωφελής εργασία και η ηλεκτρονική επιτήρηση.

Ο Συνήγορος του Πολίτη τονίζει επανειλημμένα, ότι κάθε πρωτοβουλία αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να γίνεται υπό το πρίσμα μίας «ολιστικής» επανεξέτασης της λειτουργίας του, τόσο στις επιμέρους όψεις του – δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) – όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής.

II. Παρατηρήσεις ως προς τις προτεινόμενες ρυθμίσεις που αφορούν ανηλίκους

Εστιάζοντας ειδικότερα στην προαναφερθείσα αρμοδιότητα του Συνηγόρου, για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως αυτά κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992), θα θέλαμε να χαιρετίσουμε καταρχάς σειρά προτεινόμενων τροποποιήσεων, που στοχεύουν στην

προστασία και την υποστήριξη των ανηλίκων θυμάτων (πρόβλεψη περιπτώσεων που η άδικη πράξη τελείται ενώπιον ανηλίκου, ένταξη στο συνολικό πεδίο εφαρμογής του νόμου περί ενδοοικογενειακής βίας των φιλοξενούμενων σε φορείς παροχής κοινωνικής μέριμνας και του προσωπικού αυτών, ρυθμίσεις για την ενίσχυση του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης κ.ά.) αλλά και την ενδυνάμωση των επαγγελματιών για την ανάληψη δράσης σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες υπάρχει υπόνοια ενδοοικογενειακής βίας.

Σημειώνεται, άλλωστε, ότι ο Συνήγορος του Πολίτη σταθερά εισηγείτο τα τελευταία έτη τη θέσπιση του ακαταδίωκτου των επαγγελματιών αυτών, καθώς και εκείνων που εμπλέκονται στα επόμενα στάδια, διερεύνησης κατόπιν εισαγγελικής εντολής (λ.χ. παρατηρήσεις Συνηγόρου σε σχέση με το ακαταδίωκτο κοινωνικών λειτουργών, ψυχιάτρων και ψυχολόγων βάσει του άρ. 40 ν. 4509/2018¹). Σε ό,τι αφορά, μάλιστα, τον κομβικής σημασίας ρόλο των εκπαιδευτικών, όπως αυτός περιγράφεται στο άρ. 23 του ν. 3500/2006, είχε αναδειχθεί από την Αρχή η σχετική ανάγκη ενίσχυσής τους, ώστε να ανταποκρίνονται στην υποχρέωση αναφοράς χωρίς να κάμπτονται υπό την απειλή διώξεων (και, γενικότερα, χρονοβόρων, δαπανηρών και ψυχοφθόρων διαδικασιών) από πλευράς των καταγγελλομένων.

Εκτός, ωστόσο, από τις επισημάνσεις ως προς τις θετικές, κατά την εκτίμηση του Συνηγόρου, προτεινόμενες τροποποιήσεις, η Αρχή στηριζόμενη στη μακρά εμπειρία της στο πεδίο της παιδικής προστασίας και στη σταθερή παρουσία της σε χώρους δραστηριοποίησης ή/και παραμονής ανηλίκων (σχολικές μονάδες, καταστήματα κράτησης, ιδρύματα κ.α.) διατυπώνει στη συνέχεια τις παρατηρήσεις της ως προς ορισμένες επιμέρους ρυθμίσεις, για τις οποίες εκφράζει προβληματισμό ή θεωρεί ότι χρήζουν βελτίωσης, στην κατεύθυνση της διασφάλισης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο υπερνομοθετικής ισχύος άρ. 3 της ΔΣΔΠ.

1. Άρθρο 29 Σχεδίου: «Εξορθολογισμός των κριτηρίων περιορισμού ανηλίκων σε κατάσταση κράτησης νέων- Τροποποίηση παρ. 1 άρθρου 127 Ποινικού Κώδικα»

Αξίζει να παρατηρηθεί καταρχάς, ότι η ισχύουσα διάταξη, σύμφωνα με την οποία ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων προβλέπεται για πράξη, την οποία, αν τελούσε ενήλικος, «θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας», έχει προκύψει μετά από μεταρρύθμιση του σχετικού άρθρου το 2019. Με την τελευταία επήλθε ήδη μια πρώτη διεύρυνση των περιπτώσεων ανηλίκων, στις οποίες επιβάλλεται φυλάκιση σε σχέση με τη ρύθμιση του ν. 4322/2015, που προϋπέθετε πράξη, για την οποία – εφόσον τελείτο από ενήλικο- θα επιβαλλόταν ποινή ισόβιας κάθειρξης. Η πρόβλεψη αυτή του 2015, που έθετε τον εγκλεισμό ανηλίκου σε κατάσταση κράτησης σε ένα εντελώς εξαιρετικό πλαίσιο, προτεραιοποιώντας άλλες μορφές μεταχείρισης, προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της παιδικής ηλικίας, είχε τύχει θετικής υποδοχής από τον Συνήγορο².

Αντίθετα, η δεύτερη κατά σειρά συναγόμενη σημαντική διεύρυνση των περιπτώσεων εγκλεισμού ανηλίκων σε κατάσταση κράτησης προβληματίζει τον

¹ Ετήσια Έκθεση ΣτΠ, 2022, σ. 138 <https://www.synigoros.gr/el/category/ethsia-ek8eseis/post/ethsia-ek8esh-2022>.

² Βλ. με αριθμ. πρωτ. 1500.2/12374/2015 έγγραφο του ΣτΠ προς το Υπουργείο σας.

Συνήγορο, δεδομένων τόσο του υπάρχοντος συστήματος και των συνθηκών κράτησης στη χώρα μας όσο και των αρχών που διέπουν τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τους Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας³, σύμφωνα με τις οποίες η στέρηση της ελευθερίας πρέπει να αποτελεί έσχατο καταφύγιο κοινωνικής αντίδρασης. Αξίζει να σημειωθεί, ότι με την επιχειρούμενη διεύρυνση καθίσταται εφικτός ο εγκλεισμός σε κατάσταση κράτησης και για μικρότερης ηθικοκοινωνικής απαξίας εγκλήματα (πχ διακεκριμένη κλοπή).

Στο ίδιο πνεύμα και με βάση όσα εκτίθενται στη συνέχεια, η Αρχή εκφράζει τον προβληματισμό της για την αύξηση των χρονικών ορίων κράτησης σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων από οκτώ (8) σε δέκα (10) έτη στο άρθρο 7 του σχεδίου, που τροποποιεί το άρθρο 54 του Ποινικού Κώδικα.

Βασική αρχή του ποινικού δικαίου των ανηλίκων αποτελεί η αγωγή αντί της τιμωρίας και η αποφυγή μέτρων περιορισμού της ελευθερίας τους, δεδομένου ότι - όπως υποστηρίζεται στην επιστήμη και διαπιστώνεται στην πράξη- η στέρηση της ελευθερίας του ανηλίκου λειτουργεί τελικά επιβαρυντικά, συμβάλλοντας στην υποτροπή αντί της επιδιωκόμενης αποχής από την παραβατικότητα. Το συμφέρον του ανήλικου προσώπου αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του δικαίου ανηλίκων και επιβάλλει την αρχή της ελάχιστης παρέμβασης. Τελικά, *«το δίκαιο των ανηλίκων είναι κατά τη φύση και τη λειτουργία του, δίκαιο προστασίας των ανηλίκων, η οποία επιδιώκεται με εποικοδομητικά, θετικά, κοινωνικά μέτρα»*.⁴

Σε ό,τι αφορά την ακαταλληλότητα του εγκλεισμού για τη μεταχείριση των ανηλίκων, όπως επισημάνθηκε ήδη, αναμφισβήτητη είναι και η σημασία των συνθηκών κράτησης, επομένως του τρόπου εφαρμογής του επιβαλλόμενου μέτρου, στους ανήλικους παραβάτες. Δυστυχώς, οι συνθήκες αυτές είναι ακατάλληλες, όπως έχει επισημάνει σταθερά ο Συνήγορος τα τελευταία χρόνια στις εκθέσεις αυτοψίας για τα Καταστήματα Κράτησης Ανηλίκων αλλά και στις επανειλημμένες επιστολές του προς το αρμόδιο υπουργείο. Στα έγγραφα αυτά αναδεικνύονται ζητήματα εκδήλωσης βίαιων συμπεριφορών μεταξύ κρατούμενων αλλά και από πλευράς του φυλακτικού προσωπικού, καταχρηστικές συμπεριφορές, έλλειψη δραστηριοτήτων άθλησης, ψυχαγωγίας και εκτόνωσης αναγκαίων για εφήβους, έλλειψη σχεδιασμού για επαγγελματική εκπαίδευση με στόχο την ευχερέστερη κοινωνική ένταξη μετά την αποφυλάκιση και αποτροπή της υποτροπής, σοβαρά κενά στη φοίτηση στο σχολείο, που κατά περιόδους φθάνουν σε σημείο παραβίασης του πυρήνα του δικαιώματος του παιδιού στην εκπαίδευση, απουσία της αναγκαίας επαρκούς πλαισίωσης ανηλίκων παραβατών με εξειδικευμένους επαγγελματίες (παιδοψυχολόγους κ.ά.⁵) που θα συνέβαλλαν στην «αγωγή» και στην ομαλή τους ένταξη μετά την αποφυλάκιση, κακές συνθήκες υγιεινής, σοβαρή έλλειψη χώρων, με αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, το συγχρωτισμό ομάδων με έντονες προστριβές μεταξύ τους κ.ά.

³ Υιοθετήθηκαν με το από 14 Δεκεμβρίου 1990 Νο. 45/113 ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Κείμενο: Παράρτημα στην Απόφαση 45/113 της Γενικής Συνέλευσης.

⁴ Ο.π., σελ. 36-37.

⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι στο μοναδικό Κατάστημα όπου κρατούνται ανήλικα αγόρια, δεν υπηρετεί κανένας ψυχολόγος, παρά τις επανειλημμένες παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη και τις σοβαρότατες αυτονόητες ανάγκες των κρατούμενων.

Η Αρχή διατυπώνει σταθερά επί σειρά ετών τη θέση, περί της αναγκαιότητας καταρχάς ενός συνεκτικού συστήματος εστιασμένου στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων με κατάλληλους επαρκώς στελεχωμένους φορείς υποστήριξης του σχολείου, της οικογένειας και του παιδιού στην κοινότητα, ώστε να καθίσταται δυνατή η έγκαιρη παρέμβαση αλλά και με εξατομικευμένη αξιολόγηση των αναγκών των ανηλίκων σε κίνδυνο ή/και σε σύγκρουση με το νόμο (όπως προβλέπει και οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαΐου 2016 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών). Ανάλογη έμφαση της πολιτείας θεωρείται απολύτως αναγκαία για την αποκατάσταση και θεραπεία των τραυμάτων των παιδιών θυμάτων βίας, η οποία επίσης αποτελεί συνάμα αναπόσπαστο κομμάτι μιας ορθολογικής και αποτελεσματικής πολιτικής πρόληψης της παραβατικότητας.

Ο Συνήγορος τονίζει επίσης την ανάγκη να οργανωθεί και να ενισχυθεί με τρόπο συστηματικό το πλαίσιο εφαρμογής των αναμορφωτικών μέτρων στη χώρα μας (με έμπρακτη στήριξη και του ρόλου των επιμελητών ανηλίκων), ως αποτελεσματικών εναλλακτικών έναντι της ποινής του εγκλεισμού ανηλίκου σε κατάσταση κράτησης, και να προωθηθούν εντός του πλαισίου αυτού οι ρυθμίσεις για τις Μονάδες Μέριμνας Ανηλίκων. Υπό αυτές τις συνθήκες θα είχε και πρακτικό αντίκρυσμα η πρόβλεψη στη σχετική προτεινόμενη διάταξη, περί ειδικής και εμπειροστατωμένης αιτιολογίας του δικαστηρίου ως προς το *«γιατί τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή ενόψει των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανηλίκου»*. Υπό τις τρέχουσες συνθήκες, όμως, η εφαρμογή των εναλλακτικών της κράτησης μέτρων είναι προβληματική και μη οργανωμένη, ενώ οι υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων ασφυκτιούν υποστελεχωμένες από τον υπέρμετρο φόρτο, με κίνδυνο να ωθείται ο δικαστής εκ των πραγμάτων -και με την εισαγόμενη διεύρυνση- σε πιο ακραίες λύσεις καταστολής, δηλαδή στον εγκλεισμό.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι η καταρχήν θετική προσθήκη εδαφίου στο εν λόγω άρθρο μετά τη διαβούλευση, σύμφωνα με την οποία: *«Κρίνοντας από τις περιστάσεις, το δικαστήριο μπορεί να αντικαταστήσει εν όλω ή εν μέρει, την έκτιση του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων σε κατ' οίκον έκτιση ή σε κοινωφελή εργασία, με αναλογική εφαρμογή των άρθρων 104Α και 105»*, θα πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα της εφαρμοσιμότητάς της στην πράξη, ειδικά λαμβάνοντας υπόψη την ισχύουσα κατάσταση σε ό,τι αφορά το μέτρο της κοινωφελούς εργασίας ανηλίκων στη χώρα αλλά και το κόστος και τις δυσχέρειες εφαρμογής για όλη την Ελλάδα της ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Σταθερή τέλος και σε συμφωνία με όσα προεκτέθηκαν είναι η θέση του Συνηγόρου για την ανάγκη ρητής πρόβλεψης στον νόμο και λειτουργίας –σε σχέση με τον περιορισμό σε κατάστημα κράτησης- διακριτών χώρων περιορισμού ελευθερίας ανηλίκων, με λογική σαφώς διαφοροποιούμενη από εκείνη που επικρατεί και εφαρμόζεται σήμερα στο σωφρονιστικό σύστημα, ώστε να ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες, τη στοχοθεσία και τις προτεραιότητες της αντεγκληματικής πολιτικής αλλά και του σωφρονιστικού συστήματος ειδικότερα για τα παιδιά.

2. Άρθρο 33 Σχεδίου: «Διατάραξη της λειτουργίας υπηρεσίας νοσηλευτικών ιδρυμάτων και χώρων πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης – Προσθήκη παρ. 4 και 5 στο άρθρο 168 του Ποινικού Κώδικα»

Ο Συνήγορος θεωρεί σκόπιμη την αποσαφήνιση του πεδίου εφαρμογής της παρ. 5, που προστέθηκε μετά τη διαβούλευση και εισάγει αδίκημα διατάραξης της λειτουργίας χώρων πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με οποιονδήποτε τρόπο (φωνασκίες, θόρυβο, ύβρεις ή απειλές κατά του εκπαιδευτικού προσωπικού, εργαζομένων, υπαλλήλων ή μαθητών), με στόχο την αποτροπή του κινδύνου μελλοντικής ιδίως παρερμηνείας και εφαρμογής της σε μέλη της ίδιας της εκπαιδευτικής κοινότητας (μαθητές και εκπαιδευτικούς).

3. Άρθρο 122 Σχεδίου: «Προϋποθέσεις ποινικής διαμεσολάβησης – Τροποποίηση άρθρου 11 ν. 3500/2006»

Προβληματισμό δημιουργεί η διατήρηση στην παρ. 3 του ηλικιακού ορίου των δεκατεσσάρων (14) ετών, που υπάρχει και στην ισχύουσα διάταξη, ως προς τη δυνατότητα του παιδιού να ακούγεται και, συνακόλουθα, να συμμετέχει στη διαδικασία της διαμεσολάβησης. Εκτιμάται, ότι η πρόβλεψη ηλικιακού ορίου θα μπορούσε να θεωρηθεί δικαιολογημένη σε σχέση με την παράσταση, παρότι δεν τεκμηριώνεται ειδικά η επιλογή της συγκεκριμένης ηλικίας, ωστόσο φαίνεται προβληματική η σύνδεσή του και με τη δυνατότητα του παιδιού να εκφράσει τη γνώμη του⁶.

Η Αρχή θεωρεί ότι θα πρέπει να γίνει ρητή διάκριση ανάμεσα στην παράσταση μετά την ηλικία των 14 και στην ακρόαση της γνώμης του παιδιού από τον αρμόδιο Εισαγγελέα. Η τελευταία θα πρέπει να επιδιώκεται σε κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτως ηλικιακού περιορισμού, με στόχο την ευθυγράμμιση και με το άρθρο 12 της ΔΣΔΠ. Περαιτέρω, η ακρόαση της γνώμης του παιδιού είναι κρίσιμη για το σχηματισμό πεποίθησης εκ μέρους του αρμόδιου Εισαγγελέα Ανηλίκων για το αν ελλοχεύει κίνδυνος σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ του ασκούντος την επιμέλεια και του παιδιού.

Τέλος, κρίσιμη για την ολοκληρωμένη και συνεπή υλοποίηση της εν λόγω διάταξης, είναι η πρόβλεψη παροχής εξειδικευμένης κατάρτισης στους αρμόδιους Εισαγγελείς (Ανηλίκων, όπου υπάρχουν, και Πρωτοδικών για την υπόλοιπη επικράτεια) ως προς τα δικαιώματα των παιδιών εν γένει και τις παραμέτρους της στάθμισης του βέλτιστου συμφέροντός τους, καθώς και η υιοθέτηση σαφούς διαδικασίας, κατά την οποία τα παιδιά θα ενημερώνονται πλήρως και σε γλώσσα απολύτως προσαρμοσμένη στην ηλικία και το αναπτυξιακό τους στάδιο για τα δικαιώματα και την υπόθεσή τους.

4. Άρθρο 129 Σχεδίου: «Υποχρεώσεις των επαγγελματιών – Αντικατάσταση άρθρου 23 ν. 3500/2006»

Καταρχάς, όπως αναφέρθηκε ήδη εισαγωγικά, η δεύτερη παράγραφος της προτεινόμενης τροποποίησης, που εισάγει το ακαταδίωκτο, έρχεται να ανταποκριθεί σε ένα πάγιο αίτημα των εκπαιδευτικών για προστασία από διώξεις σε συνέχεια αναφοράς που υποβάλλουν στην εισαγγελική αρχή σύμφωνα με τη ρητή υποχρέωσή

⁶ Ειδικά ως προς το ζήτημα της ακρόασης της γνώμης του παιδιού (εν προκειμένω του θύματος), το άρ. 12 της ΔΣΔΠ και Γενικό Σχόλιο 12 της αρμόδιας Επιτροπής του Ο.Η.Ε.

τους. Την ανάγκη αυτή είχε αναδείξει κατ' επανάληψη η Αρχή, που βρίσκεται σε καθημερινή επαφή με τις σχολικές μονάδες της χώρας υποστηρίζοντας τους εκπαιδευτικούς στο δύσκολο αυτό έργο, το οποίο προστίθεται αναπόφευκτα στα πολισιχιδή καθήκοντά τους.

Παράλληλα, θετική θεωρείται καταρχήν η προτεινόμενη διεύρυνση του πεδίου των επαγγελματιών που οφείλουν να ενημερώνουν άμεσα τις αρχές σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας -πέρα δηλαδή από τη γενική υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων που απορρέει από το άρθ. 38 του ΚΠΔ- και με παράλληλη κατοχύρωση του ακαταδίωκτου, ώστε να τους ενθαρρύνει στην εκπλήρωση του καθήκοντος αυτού. Βασικό ρόλο στην αναφορά περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να έχουν και άλλες κατηγορίες επαγγελματιών, που ενδεχομένως εκ παραδρομής έχουν παραλειφθεί, ιδίως νοσηλευτικό προσωπικό, ψυχολόγοι αλλά και βοηθητικό προσωπικό που παρέχει υπηρεσίες στην εκπαίδευση.

Σκόπιμη επίσης θεωρείται η διατήρηση της ρητής αναφοράς και στην ιδιωτική εκπαίδευση (που υπάρχει στην ισχύουσα διάταξη), προς αποφυγή παρερμηνειών σε σχέση με τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών και άλλων εργαζόμενων σε ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς φορείς.

III. Παρατηρήσεις υπό την οπτική της προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης και της καταπολέμησης των διακρίσεων

Τον Συνήγορο του Πολίτη και στο πλαίσιο της ειδικής του αρμοδιότητας ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης και καταπολέμησης των διακρίσεων, τον έχουν απασχολήσει ζητήματα, τα οποία σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία και αφορούν κυρίως τις πράξεις ή τις παραλείψεις των δημοσίων υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων και των αστυνομικών αρχών.

Με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις επιχειρείται η τροποποίηση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου (ν. 3500/2006) προκειμένου να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικότερα το φαινόμενο και να παρασχεθεί μεγαλύτερη προστασία στα θύματα, όπως προκύπτει και από την αιτιολογική έκθεση. Η οικεία πρωτοβουλία του νομοθέτη αποτιμάται κατ' αρχήν θετικά, θα πρέπει να επισημανθεί, ωστόσο, ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας χρειάζεται συστηματική και ενδεδειγμένη παρακολούθηση προκειμένου να εξασφαλισθεί η μεγαλύτερη δυνατή προστασία των θυμάτων, και ιδίως η πρόληψή του, εκτός από την καταστολή του.

Οι παρατηρήσεις του Συνηγόρου του Πολίτη επί των προτεινόμενων ρυθμίσεων, συνοψίζονται στα εξής :

- Με το Άρθρο 116 τροποποιείται το άρθρο 1 του ν. 3500/2006 στην παρ. 2. Εκτιμάται ότι σκόπιμο θα ήταν να προβλεφθεί /επεκταθεί η προβλεπόμενη προστασία, εκτός από τους συγγενείς και τους συντρόφους, και σε άτομα, που συνοικούν με μία οικογένεια και δεν είναι σύντροφοι ή δεν καλύπτονται από τον βαθμό συγγένειας (βλ. πρόβλεψη μέχρι τον τέταρτο βαθμό). Συνήθως πρόκειται για πρόσωπα, μακρινούς συγγενείς ή οικογενειακούς φίλους, συνήθως άτομα με

προβλήματα υγείας, ηλικιωμένους ή και νεαρά άτομα, που έχει αναλάβει άτυπα ο δράστης την φροντίδα τους. Για το λόγο στο στοιχ. Γ' της παρ. 2 προτείνεται να προστεθεί και «πρόσωπα, που συνοικούν».

- Με το Άρθρο 128 διευρύνονται οι φορείς του δημοσίου τομέα που παρέχουν συνδρομή και άμεση ενημέρωση του θύματος και των φορέων από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές και τροποποιείται το άρθρο 21 ν. 3500/2006 για την κοινωνική συμπαράσταση στα θύματα. Προβλέπεται ειδικότερα στην παρ. 2 του άρθρου 21 ότι: «2. Οι αστυνομικές αρχές που επιλαμβάνονται, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας υποχρεούνται να ενημερώσουν αμελλητί αυτό και τους παραπάνω φορείς (σημ. της παρ. 1), ώστε να παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη, κατά περίπτωση, αρωγή».

Είναι σημαντικό να εξασφαλισθεί η άμεση συνεργασία των αρμόδιων υπηρεσιών με την Ελληνική Αστυνομία για την προστασία και την αρωγή των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Από τη μέχρι τώρα εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη έχουν εντοπισθεί αρκετά κενά και ελλείψεις στην συνεργασία των αρμοδίων υπηρεσιών, η οποία οφείλεται είτε σε έλλειψη επαρκούς γνώσης του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, μη επάρκεια χώρων για την φιλοξενία των θυμάτων. Συνεπώς, εκτός από την νομοθετική πρόβλεψη είναι σημαντικό να προτεραιοποιηθεί η κατάλληλη εκπαίδευση, η επαρκής στελέχωση των αρμοδίων φορέων, συμπεριλαμβανομένης και της Ελληνικής Αστυνομίας, η ύπαρξη πρωτοκόλλων συνεργασίας των αρμοδίων φορέων, καθώς και η επάρκεια δομών και πόρων για την αντιμετώπιση των αναγκών, έκτακτων και μακροπρόθεσμων των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.

- Στο με τίτλο «Άρθρο 130: Μέριμνα για τα θύματα ενδοοικογενειακής - προσθήκη άρθρου 23Α Ατομική αξιολόγηση των θυμάτων και διαχείριση του κινδύνου επανάληψης της βίας και δευτερογενούς θυματοποίησης» προτείνεται να προστεθεί και το φύλο, καθώς η έκφραση φύλου στην παρ. 2 α και το φύλο στα προσωπικά χαρακτηριστικά του θύματος κατά την ατομική αξιολόγηση, δεδομένου του γεγονότος ότι μεγάλος αριθμός θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας είναι γυναίκες, καθώς και άτομα ΛΟΑΤΚΙ+.

Στην παρ. 6 του άρθρου 23Α υπάρχει κανονιστική εξουσιοδότηση για την έκδοση κοινής υπουργικής απόφασης ως : «Με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Εσωτερικών, Προστασίας του Πολίτη, Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, Υγείας και Μετανάστευσης και Ασύλου καθορίζονται όλες οι αναγκαίες λεπτομέρειες και διαδικασίες σχετικά με τη μεθοδολογία και τον τρόπο συνεργασίας των υπηρεσιών και αρχών των προηγούμενων παραγράφων, καθώς και κάθε άλλο ζήτημα για την εφαρμογή του παρόντος.»

Όπως ήδη ανωτέρω αναφέρθηκε εκτός από την πρόβλεψη ο Συνήγορος του Πολίτη οφείλει να επισημάνει και την ανάγκη για την άμεση έκδοση της προβλεπόμενης κοινής υπουργικής απόφασης. Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι είναι εξίσου σημαντικό να εξασφαλισθούν πόροι, κατάλληλο προσωπικό,

εκπαίδευση, και υλικοτεχνική υποδομή για την αποτελεσματική εφαρμογή του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου .

- Με το Άρθρο 131 «Προσλήψεις συγγενών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας - Τροποποίηση υποπερ. ββ) περ. γ' παρ. 1 άρθρου 18 ν. 3870/2010» προβλέπεται η δυνατότητα πρόσληψης συγγενών, σε περίπτωση θανάτου θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, ως προσωπικό καθαριότητας σε σχολικές μονάδες.

Επισημαίνεται η αποσπασματικότητα της ρύθμισης, καθώς ουσιαστικά προβλέπει ένα ευεργέτημα στους συγγενείς των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας μόνο σε περίπτωση θανάτου των θυμάτων. Χωρίς να υποτιμάται η σημασία αυτής της πρόβλεψης, είναι σημαντικό να αναδειχθεί παράλληλα η σημασία προστασίας των θυμάτων που επέζησαν της βίας αυτής και η ανάγκη υποστήριξης, ενδυνάμωσης και ένταξης σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και πρόσβασης στην αγορά εργασίας, ζητήματα για τα οποία θα πρέπει να υπάρξουν ρυθμίσεις και πολιτικές, που όμως απουσιάζουν από το παρόν σχέδιο νόμου.

IV. Παρατήρηση ως προς την εμφάνιση στην ακροαματική διαδικασία αστυνομικών και προανακριτικών υπαλλήλων

Θετική κρίνεται η τροποποίηση μετά τη διαβούλευση του άρθρου 78 για την πρόβλεψη εξαίρεσης εμφάνισης μαρτύρων στην ακροαματική διαδικασία, σύμφωνα με την οποία αστυνομικοί και λοιποί προανακριτικοί υπάλληλοι που έχουν καταθέσει στην προδικασία θα καλούνται από τον εισαγγελέα, αν η πράξη αφορά κακούργημα και το ζητήσει ο κατηγορούμενος εντός προθεσμίας πέντε (5) ημερών από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσης στο ακροατήριο. Η εμφάνιση αστυνομικών και λοιπών προανακριτικών υπαλλήλων σε ποινική δίκη είναι σημαντική λόγω της αλληλεπίδρασης, παρότι αυτοτελείς διαδικασίες, της ποινικής δίκης με την πειθαρχική διαδικασία, η οποία κατά περίπτωση εμπίπτει στην ειδική αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης των Περιστατικών Αυθαιρεσίας.

Με τιμή,

Ανδρέας Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη